de Jacobsladder

Kwartaaluitgave van de Stichting tot Behoud van het Cultureel Erfgoed van Jacobswoude, onder redactie van de Historische Vereniging O.C. van Hemessen

de Jacobsladder

Bij de voorplaat
Tekening uit 1660 (zie pag. 2 en 11 e.v.)

36e jaargang nr. 4, oktober, november, december 2016

Erelid
- *D. Brouwer de Koning, oud-burgemeester van Jacobswoude*
- *C. Karmelk, oud-penningmeester van de vereniging (2012†)*

Voorzitter
- *Ben Beukenholdt, Thuisweide 30, 2481 BK Woubrugge, telefoon 0172-519247, e-mail benbeukenholdt@hotmail.com*

Secretaris
- *Anneke Zwarst Van Eeghenstraat 40, 2481 XS Woubrugge telefoon 0172-518186 e-mail: a.h.zwarst@ziggo.nl*

Penningmeester
- *Frits Rohling, Theo Bosmanlaan 17, 2355 DA Hoogmade, telefoon 071-5018645, e-mail tjerkhiddes@kpnplanet.nl*

Bestuursleden
- *Thea Kok-Lansbergen*
- *Peter de Lange*
- *Ed Molenaar*
- *Pim Laarmans*

Redactie
- *Thea Kok-Lansbergen (eindredactie) Emmalaan 74 2481 BB Woubrugge telefoon 0172-518 585 e-mail: thea.lansbergen@ziggo.nl*
- *Pim Laarmans*
- *Anneke Zwarst*

Basisvormgeving en opmaak
Blikveld, Zandvoort

Aan dit nummer werkten mee
Marcel Hoogendoorn
Pim Laarmans
Rietje Meijer
René van Tienhoven
Frans Witteman

Foto's en illustraties
Marcel Hoogendoorn
Pim Laarmans
Archief Rietje Meijer
Hugo Tander
Frans Witteman

Fotobewerking
Hugo Tander

www.hemessen.nl

•••••

Op tijd opzeggen!
Wilt u – om wat voor reden dan ook – uw lidmaatschap van de Historische Vereniging niet verlengen, vergeet dan niet dit tijdig (vóór 1 december) schriftelijk te melden aan onze penningmeester: Frits Rohling, Theo Bosmanlaan 17, 2355 DA Hoogmade, e-mail: tjerkhiddes@kpnplanet.nl.

Lidmaatschap
Wilt u onze Historische Vereniging steunen en de Jacobsladder voortaan elk kwartaal thuis ontvangen? Bel, schrijf of mail dan naar onze secretaris, Anneke Zwarst, a.h.zwarst@ziggo.nl (Zie onze site www.hemessen.nl) De contributie bedraagt € 15,- per jaar en € 20,- voor hen die dit blad per post ontvangen. Te voldoen na ontvangst van de nota op de rekening bij de Regiobank, nummer NL28 RBRB 0850 0174 16 t.n.v. de Penningmeester van de Historische Vereniging 'Otto Cornelis van Hemessen'.

De Jacobsladder is een uitgave van de Stichting tot Behoud van het Cultureel Erfgoed van Jacobswoude.

ISSN 0168-1079
© Historische Vereniging 'Otto Cornelis van Hemessen'. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Van de voorzitter

In nummer 3 vroegen we u aandacht voor het overlijden van Hugo Zwetsloot.
Nu moeten we u weer een triest bericht melden, namelijk het overlijden van Mevrouw Miny Lemkes-van Wijk. Ik heb haar leren kennen als secretaris van onze vereniging en als een zeer moderne vrouw die heel goed wist wat ze wilde, en dat af en toe ook tegen je zei. Ed Molenaar heeft voor ons een In Memoriam geschreven.

Frits Rohling heeft te kennen gegeven het penningmeesterschap te willen overdragen..
Dit in verband met het aangaan van verplichtingen elders. Dat was even schrikken. Maar we hebben Ton Meester bereid gevonden voorlopig penningmeester te worden. Voorlopig omdat de leden dit op de volgende ALV moeten bekrachtigen.
We danken Frits voor zijn vele werk, gedurende vele jaren, voor onze vereniging. We wensen hem en zijn familie veel goeds toe!
Ton willen we bedanken voor zijn toezegging en we zien met genoegen uit naar de samenwerking.

Door omstandigheden is de Jacobsladder nr. 3 niet door Jan Noordam bezorgd maar door de leden van het bestuur. Dat moest heel snel, want we wilden dat hij in verband met de excursiedatum op tijd bij u was.

Het is natuurlijk erg plezierig dat dit zo gebeurde. Wat echter opviel was het volgende.
Bij het doorlopen van de straten in Woubrugge blijkt dat nog lang niet alle brievenbussen door ons gevuld werden. Met andere woorden: er kunnen nog veel Woubruggenaren lid van onze vereniging worden. Laten we er allemaal een lid bij proberen te krijgen. Leuk. Ben benieuwd!!

We hebben een heerlijke excursie gehad, goed weer, goede sfeer enz. U leest er verderop meer over. Dit is weer een dik nummer geworden met veel mooie artikelen.

Wij wensen u nu alvast (dit is het laatste nummer van dit jaar) een fijne kersttijd en een gezellige jaarwisseling.

Ben Beukenholdt

INHOUD

IM Miny Lemkes	1
Excursie 24 september	2
Oudendijkse en Vlietpolder (2)	5
Beschermwaardige bomen	9
De Vierambachtspolder	11
Molenaarsfamilie Kroon	14
Film: Zo was Woubrugge in 1962	16
Historie Elfstedentochten in boek	17
Nostalgische terugblik	17
Nieuws	19
Jeugdige slachtoffers (2)	20
Woubrugge Toen en Nu	24

IN MEMORIAM

Miny Lemkes - van Wijk

door Ed Molenaar

Ons bereikte het droevige bericht dat op 9 september jl. Miny Lemkes-van Wijk (1935) is overleden. Miny was een telg uit twee bekende ondernemersgeslachten, de families Van Wijk en Boot. Vader Van Wijk begon in 1930 aan de Boddens Hosangweg in Woubrugge een jachtwerf, waar Miny opgroeide tussen de zeil- en motorboten. Haar opa, vader van moeders kant, Wouter A. Boot was 50 jaar lang directeur van N.V. Scheepsbouwwerf 'De Dageraad' (1847-1981).
Miny was al op jonge leeftijd zeer geïnteresseerd in de scheepsbouw en kon daar urenlang rondneuzen, zo schreef zij in het Schepenboek 'De Dageraad' dat in 2005 onder haar bezielende redactie verscheen. De informatie ervoor verzamelde ze zelf en kreeg ze ook van haar ouders. Samen met haar man Jan C. Lemkes werd alles punctueel uitgezocht en in de computer verwerkt.
Miny was een zeer kordate, dynamische en doortastende vrouw. Met haar sympathieke uitstraling

en optreden wist ze veel mensen zover te krijgen medewerking te verlenen aan de totstandkoming van het boek. Onder grote belangstelling is dat ontvangen binnen haar familie, oud-medewerkers van De Dageraad, inwoners van Woubrugge en Alphen aan den Rijn en bij veel scheepseigenaren.
Miny had sowieso veel belangstelling voor de (plaatselijke) geschiedenis. Jarenlang was zij lid van onze vereniging, en van 1997 tot 2000 was zij secretaris van het bestuur. Ook nam zij als bestuurslid vaak het initiatief voor interessante artikelen in de Jacobsladder.
1998 vormde zij samen met Tijmen Hopman, Dirk Wittebol, Cees Westmaas en Jan Disseldorp een werkgroep en maakte een boek over de bezetting in Woubrugge en Hoogmade tijdens de Tweede Wereldoorlog: Verhaal over een dorp in Oorlogstijd. Ook dit boek werd een bestseller en is in 2016 opnieuw door de Historische Vereniging uitgegeven. Samen met Jan Stigter, Wim Zandstra en Jaap Haasbroek heeft Miny zich jarenlang ingezet bij het samenstellen van het boek 'Woubrugge aan de Wetering'; hoe het dorp in 100 jaar veranderde. Dit boek kwam in september 2008 uit.
Met respect gedenken wij Willemina Lemkes-van Wijk, haar belangrijke bijdragen aan de geschiedschrijving van Woubrugge en Hoogmade en haar grote inzet voor onze vereniging.

Bij de voorplaat
De datering van deze kaart is, volgens Jaap Haasbroek, een probleem. Zowel de kerk van Jacobswoude (gesloopt ± 1590) als de kerk van Woubrugge (met centrale toren, dus de huidige uit 1652) staan op de kaart. De bebouwing langs de Wetering lijkt overeen te komen met die op de kaart van Rijnland door Florisz Balthasar uit 1615.
Waarom de kaart getekend is, is niet duidelijk. Misschien vanwege het stukje tekst rechts in de Grote Outhoornse polder, nabij de Ridderbuurt. Het gaat over een strook land die deel uitmaakt van een erfenis. Het lijkt dus waarschijnlijk dat de kaart na 1652 is getekend, om een of andere reden aangevuld met gegevens van oudere kaarten, vandaar de 'gok' 1660.

Excursie
24 september 2016

door Anneke Zwarst

De dag begint veelbelovend met mooi weer, weinig wind en een aangename temperatuur. Bijna 30 dertig mensen hebben zich verzameld op de Batehof om een dagje Nieuwkoop te ervaren.
De boot van Natuurmonumenten ligt al op ons te wachten in het bijna spiegelgladde water van de Nieuwkoopse plassen, schipper Ger is klaar voor de afvaart en zijn collega Ton staat te popelen om ons van alles te vertellen. Nog even genieten van het weidse uitzicht en dan varen we af zonder bijna de stilte te verbreken vanwege de elektroboot.
Het is, volgens de kalender, herfst en dat houdt in dat de meeste vogels die zich hier in de lente en zomer ophouden inmiddels vertrokken zijn naar het warme zuiden. Slechts een enkele bloem doet zijn best de landerijen op te fleuren, maar de natuur is gewoon altijd mooi.

We zijn bijna alleen op het water - een enkele visser wacht geduldig tot een vis toehapt. Ondertussen vertelt Ton ons over de geschiedenis, waar zelfs ons dorp nog een rolletje in speelt, het ontstaan van dit gebied en hoe groot de invloed van het turfsteken - vanaf de 14e eeuw tot 1850 - is geweest. Natuurmonumenten heeft op een van de vele eilandjes een permanente opstelling gemaakt zodat zichtbaar is hoe dit turfsteken in zijn werk ging. Ton schept nog even, net als toen, op de ouderwetse manier modder uit het water. Zwaar werk en de modder stinkt behoorlijk als het bakje waarin het nu verzameld is van hand tot hand gaat. Verder door, soms wel heel smalle, sloten en richting Meijepad waar we in het dit jaar geopende paviljoen Strand Zomer van koffie met appeltaart genieten, buiten op het terras. Wij zijn de enige gasten.
We stappen weer in en varen nu via een omweg door smalle slootjes terug naar het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten. In dit gebied voelen aalscholvers zich thuis; er zitten wel vijfhonderd kolonies. We zien zowaar een luid piepende jonge fuut (hij heeft zijn pyjama nog aan) die dolgelukkig is als zijn moeder met een lekker hapje weer - letterlijk - boven water verschijnt. Er zijn eenden en een enkele zwaan, en dan ineens, als we door een heel smalle sloot varen, verschijnt er een ijsvogeltje met een visje in zijn snavel. Dat is echt uniek, want zelfs Ton spot dit kleurige kleine vogeltje zelden. Schipper Ger probeert ons (de glijbanen van) de otters te tonen, maar het water wordt te ondiep voor de boot en dus moeten we het doen met het verhaal. De otters houden zich schuil, wat ook logisch is voor een nachtdier.
Langzamerhand zit de vaartijd er, jammer genoeg, op en varen we weer richting Nieuwkoop. Maar onderweg krijgen we nog een cadeautje, want er vliegt een purperreiger voor ons uit. Deze dag kan niet meer stuk. De beide heren van Natuurmonumenten worden hartelijk bedankt voor deze mooie en informatieve tocht.

Varend over de Nieuwkoopse Plassen kom je achter alle geheimen van het moeras. Van een klein spannend slootje vaar je zo de open plas op.

"Je vaart hier in zo'n bijzonder landschap. Op de slootjes voelt het sprookjesachtig aan. Op de open plas voel je je alsof je de wereld aankunt. En ergens, ergens zonder dat je weet waar, zwemt gewoon een otter rond!"
Boswachter Juriaan van Leeuwen

Bij Tijsterman staat de lunch voor ons klaar. Natuurlijk buiten, want met dit weer ga je niet binnen zitten. Vele anderen zijn dat met ons eens, want het terras zit vol. Voor wie dat wil is er nog tijd om het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten in te lopen. Daar kun je ook nog even de opgezette ijsvogel en purperreiger van dichtbij zien.

Het programma wordt vervolgd met een bezoek aan het door het Historisch Genootschap Nieuwkoop en Omgeving beheerde Oudheidkundig- en Poldermuseum. De gids vertelt ons over hetgeen verzameld is over de rijke historie van Nieuwkoop, waarin de vervening een centrale plaats inneemt. Daarnaast is er een tijdelijke tentoonstelling over de gezondheidszorg in vroegere jaren. Tevens is er de gelegenheid om het atelier van Tonneke Iwema-van Harten in De Oude Stal te bezoeken. En diegenen die nog niet genoeg hebben van de natuur kunnen aan de wandel met Ton in het nog jonge natuurgebied De Ruygeborg. Ook hier laten de vogels het, vanwege het jaargetij, afweten en de hier huizende roerdomp is derhalve niet meer te zien. Wel vliegt er een enorme formatie ganzen hoog boven ons naar, ja, waar naartoe, onder oorverdovend gesnater. En tijdens het wandelen spotten we ook de torenvalk en een buizerd.
Het pitrus groeit hier volop. In vroeger tijden werd

van de kern in de stengel een lampenpit gemaakt, door deze kern in schapenvet te dompelen. Na veel zoeken zien we ook het groot blaasjeskruid op het water drijven. Een vleesetend plantje dat lekkere hapjes uit het water vangt en 'oppeuzelt'.
Dan hebben we echt wel alles beleefd wat er te beleven valt en is het hoog tijd voor een verfrissing op het terras van De Ruygeborg Hoeve. Aan alle dingen komt een end, zo ook aan deze dag met niet alleen genieten van de natuur en cultuur en de bijbehorende verhalen, maar ook van de gesprekken met elkaar. Rietje Meijer heeft er een mooie samenvatting van gemaakt:

Wat kwam nog meer aan bod tijdens de tafelsessies:
Het oppleuren uit Zomergasten, de ellende bij de verkoop van het verkrotte oudste huis in Woubrugge, de vreugde van kleinkinderen, het tragische vasthouden aan het leven van een gehandicapt persoon, het vrijwilligerswerk voor statushouders, over de herindeling, over de fleur die een kroketje aan een lunch kan geven en op wie we in godsnaam moeten gaan stemmen!
Enfin, een eindeloze bloemlezing uit het lief-en-leed festival van het leven, die zaterdag de revue passeerde.
En altijd scheen de zon.

Dank aan allen die er met elkaar zo'n mooie dag van hebben gemaakt.

Foto's Hans Bax en Anneke Zwarst

Tijdens zijn verhaal over turfsteken vertelde excursieleider Ton van der Poel het volgende:
Het dorp Jacobswoude lag ongeveer op de plek waar nu de kruising van de Kruisweg en de Herenweg (N207) ligt.
In 1639 kreeg veenbaas Huyg Claes Willemsz. toestemming om te gaan slagturven onder Jacobswoude. Willemsz deed zijn werk zo goed dat Jacobswoude als een eiland in een grote plas overbleef. Hiermee was het dorp feitelijk onleefbaar geworden. Er woonden ook niet veel mensen meer. In 1744 zijn deze veenplassen drooggemalen en is de Vierambachtspolder ontstaan. In 1746 heeft het polderbestuur de laatste huizen opgekocht en laten slopen. Het dorp Jacobswoude had hiermee opgehouden te bestaan. Er staat op het kruispunt nog een slecht onderhouden monument als herinnering aan dit Ambacht.

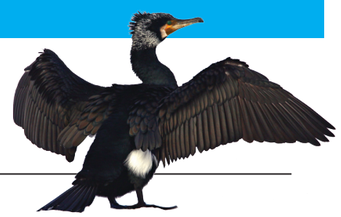

Een wandeling door de geschiedenis van de Oudendijkse- en Vlietpolder (2)

door René van Tienhoven

In het vorige nummer van de Jacobsladder las u het eerste deel van "Een wandeling door de geschiedenis van de Oudendijkse- en Vlietpolder". Hieronder volgt deel 2.

De Vlietpolder, waarop we goed zicht hebben tijdens onze wandeling over de dijk langs de Does, heeft een heel ander karakter dan de droogmakerij Oudendijkse polder. Omdat er overal boomstronken in het veen bleken te zitten, is hij nooit uitgeveend voor turfwinning. Met een maaiveldhoogte van gemiddeld -1,8 meter ligt de Vlietpolder daardoor bijna 4 meter minder diep dan de naastgelegen Oudendijkse polder. Er is overigens wel een kortstondige poging gedaan turf te winnen in 1898, maar in 1901 zijn deze werkzaamheden alweer gestaakt.

Maken we even een reis terug naar de Romeinse tijd in onze regio (van even voor tot 270 na Christus) dan treffen we hier een uitgestrekt moeraswoud aan afgewisseld met rietvelden, broekbossen, hoogveenbulten en er tussendoor kronkelende veenstroompjes zoals de Does, Wijde Aa en Esselijcker Tocht. Het moeraswoud vind je nog steeds terug in dorpsnamen als Esselijckerwoude, Rijnsaterwoude, Zoeterwoude en Hazerswoude (Jacobswoude is genoemd naar de leenheer van het dorp Jacob van Woude).

Het zompige moerasland had geen enkele economische betekenis, totdat monniken en boeren rond 1100 beginnen de veenwildernis te ontginnen. Ze hakken het bos weg, draineren het land en leggen graanakkers aan. Voor graan heb je een lage grondwaterstand nodig en daarom groef men vanaf de Rijn een uitgebreid netwerk aan weteringen waarlangs de boerderijen kwamen. Haaks daarop kwamen de sloten, op vaste afstanden. Zo ontstonden de eerste lange, smalle percelen die we zien vanaf de Rijn tot aan de Ruige Kade. Later kwamen volgens een zelfde patroon ook ontginningen aan de andere kant van de Ruige Kade, die afwaterden op de Does en Wijde Aa. In dit gebied ligt nu onder andere de Vlietpolder. Zoals in het gehele westen van Holland lag het veen aanvankelijk flink hoger dan het water, dus bij een lage Rijnwaterstand lieten de boeren het water van de weteringen eenvoudig wegstromen. Maar veen dat ontwaterd wordt, klinkt in. Als later in de 15e en 16e eeuw door bemaling met molens het veen nog verder inklinkt, is het alleen nog bruikbaar voor veeteelt. Al met al liggen de veenweides in de Vlietpolder nu zo'n 3 tot 5 meter lager dan duizend jaar geleden!

In de 16e eeuw bestond dit land nog uit 4 kleine polders die al zo'n honderd jaar eerder gesticht waren. Sinds 8 mei 1653 vormen ze samen de 200 ha grote Vlietpolder, die aan de noordzijde is begrensd door de Does, aan de oostzijde door de buurtschap Ofwegen en aan de westzijde door de Groenwegh. Tot 1959 was dit de Jufferswetering, die in open verbinding stond met de Does en aan beide zijden liep van wat nu de Groenwegh is. Aan de zuidzijde houdt de Vlietpolder op bij de Ruige Kade, waar de ontginningen vanuit de Rijn beginnen.

In de Vlietpolder bevindt zich nog een authentiek pestbosje met het bijbehorende slootje erom heen. Tot rond 1886 was het gebruikelijk dat zieke en dode dieren niet van het erf mochten en dus op eigen terrein begraven moesten worden. We moeten dan denken aan besmettelijke bacterieziekten als vuur en pest. De begraafplaatsen mochten niet meer voor begrazing gebruikt worden vanwege het besmettingsgevaar, vandaar dat er ook een slootje omheen ligt.

Bronvermelding: zie deel 1 van dit artikel

De ontginning van het moeraswoud dat Holland vroeger was, begon in de vroege middeleeuwen vanaf de Rijn en hield op bij de Ruige Kade. Later is ook de andere kant (rechts op de foto) ontgonnen. In dit gebied ligt nu de Vlietpolder.
Foto Hugo Tander

Vroeger een bekende verschijning op de Does en Wijde Aa: de met turf volgeladen turfeiker op weg naar één van de Hollandse steden. Het was de tanker van de 17e/18e eeuw.
Uit: Leiden, een Hollandse erfenis

De Romeinen

In de geschiedschrijving van ons land en dus ook in die van de Rijnstreek ontkom je niet aan de Romeinen. Ze vestigden zich hier tijdens het bewind van keizer Augustus (dezelfde die in het bijbelboek Lucas wordt genoemd als de keizer ten tijde van de geboorte van Jezus) en zij beschouwden de Rijn als de noordgrens van hun Rijk. Aan de andere kant (bij ons dus) bevond zich 'Het woud zonder genade', waar everzwijnen en beren nog de dienst uitmaakten. Dit moerasachtige gebied was voor de Romeinen een veilige, natuurlijke grensstrook die indringers op een afstand hield. Maar onder de latere keizer Claudius kwamen er toch een paar nederzettingen aan de overkant van de Rijn, zoals aan de monding van de Wijde Aa en de Does en ook aan de Rijpweteringse Vaart.
Kijken we, staande op de dijk langs de Does, naar het zuiden dan zien we de Romeinse grens (de zogenaamde 'Limes') aan de horizon in de vorm van de zoom van de Rijn. We staan hier dus maar een paar kilometer buiten het Romeinse Rijk. Aan de andere kant van de Rijn legden de Romeinen een dijk aan (nu de Hoge Rijndijk) met daarachter een voor hen strategisch belangrijke verbindingsweg naar de Noordzee en hun bezette gebieden in Engeland. Rond 270 na Christus vertrokken de Romeinen. Het natte moerasgebied was hun uiteindelijk niet de moeite van dure permanente garnizoenen waard (Er stonden in onze regio langs de Limes negen en waarschijnlijk zelfs tien forten met elk vijfhonderd militairen!).

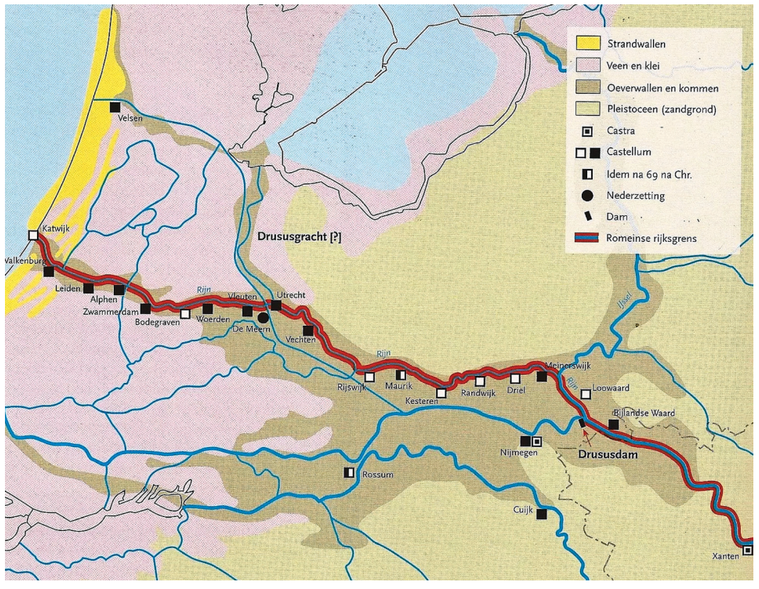

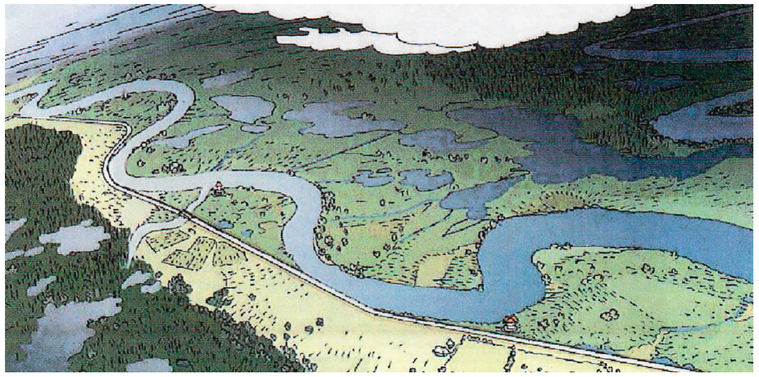

De limes liep dwars door Nederland.
Langs de Oude Rijn legt het Romeinse leger een grensweg (limesweg) aan, waarbij om de reisafstand te bekorten scherpe bochten zijn afgesneden. Nu is dit de Hoge Rijndijk. Helemaal links de Noordzee.

Vlietmolen

Zoals hierboven al beschreven, ligt de Vlietpolder door zijn onaangetaste veenweides lang niet zo diep als de ernaast gelegen Oudendijkse Polder. Met een maaiveldhoogte van slechts -1,8 meter onder NAP kan hij daarom worden bemalen met een betrekkelijk kleine wipmolen, die we vlakbij het dorp Hoogmade aantreffen. Dit is de Vlietmolen, gelegen aan de monding van het hem naamgevende veenstroompje de Vliet.
De geschiedenis van deze molen verliep door de loop der jaren niet zonder drama. Op 30 mei 1913 trof de bliksem de molen, waardoor hij in minder dan geen tijd in lichterlaaie stond. De molen ging om. De toenmalige molenaar Dirk Borst had graag gezien dat de afgebrande molen werd vervangen door een nieuwe. Maar of die er komen zou was onzeker, want aanvankelijk plaatste het polderbestuur een mechanisch noodgemaal. Maar juist toen een delegatie van het bestuur eens kwam kijken naar de capaciteiten van dat gemaal, weigerde het alle dienst. Het bestuur nam toen alsnog het besluit een nieuwe molen te plaatsen.
Door de gestadige inklinking van de bodem en door polderpeilverlaging had het scheprad van de Vlietmolen op den duur geen 'tasting' meer, en daarom is het in 1929 vervangen door een dieper reikende vijzel.
Zoals gezegd was het lot de Vlietmolen niet gunstig gezind. In de nacht van 27 op 28 september 1956 stortte tijdens een zware storm door het breken van de bovenas het wiekenkruis omlaag. Sindsdien was de onthoofde molen een doorn in het oog van velen. Er werd vergunning gevraagd voor het slopen van het bovenhuis. De ondertoren moest

echter behouden blijven, want daarin woonde het gezin Elstgeest met negen kinderen! De sloopvergunning werd gelukkig geweigerd en de molen is in 1968 gerestaureerd, aanvankelijk zonder binnenwerk. In 2001-2002 volgde een tweede restauratie, waarbij de molen weer maalvaardig is gemaakt. Een mechanisch gemaal naast de Vlietmolen zorgt voor de hoofdbemaling.
De Vlietmolen is een zogenaamde wipmolen. Dit type molen dankt zijn naam aan het feit dat het op lagers rustende, draaibare bovenhuis bij harde wind iets heen en weer wipt. Dit wordt veroorzaakt door de verstoring van het altijd aanwezige vacuüm achter de wieken wanneer die vlak langs het onderhuis scheren. Dan verandert heel even de druk op de achterkant van de wiek, waardoor het gehele wiekenkruis en het bovenhuis zichtbaar heen en weer wippen.
Men zegt dat de rode kleur van het bovenhuis vroeger duidde op een katholieke molenaar en dat groene molens een protestantse molenaar hadden. Maar misschien is dit wel een 'broodje aap verhaal' en is de rode kleur gewoon een kenmerk van de wipmolens in onze regio.

Hoogmade

Na het passeren van de molen krijgen we een mooi 'ansichtkaart'-uitzicht op het dorp Hoogmade ('Made' betekent hooiland). En van daar is het niet ver meer naar de stad Leiden, in vroeger tijden het centrum voor handel en nijverheid in de Rijnstreek. De stad werd letterlijk 'gevoed' door de streek en door die nauwe banden kwam het na 1600 in zwang dat rijke Leidse burgers een ambachtsheerlijkheid (zeg maar dorp) kochten, en daarvoor de zorg op zich namen. Zo kwam de Heerlijkheid Hoogmade in het bezit van Cornelis Sprongh, één van de weinige katholieke Leidse notabelen. Pas in de Franse tijd kwam er een einde aan deze patriarchale bezitsstructuur.
Een andere bekende vooraanstaande Leidse familie was het geslacht Van der Does, dat onder andere een kasteelachtig buitenhuis had bij de aansluiting van de Does op de Rijn (eind Ruige Kade). Vóór het beleg van Leiden is dit kasteel afgebroken door de Leidenaars om de Spanjaarden geen onderkomen vlak bij de stad te verschaffen.
Opmerkelijk is verder dat belangrijke Leidse families hun achternaam verlatijniseerden. Zo veranderde de naam Van der Does in Doeza, waarnaar de Doezastraat is vernoemd. Een ander voorbeeld is de bekende Leidse hoogleraar/theoloog Arminius, die gewoon Hermans heette.
Onze wandeling eindigt aan het eind van de Vlietkade bij de biologische boerderij van de familie Van Rijn. Deze uit 1876 stammende boerderij staat nog met zijn voorgevel naar de Does gericht, want daar kwam vroeger immers al het verkeer langs!

Uit: Leiden, een Hollandse erfenis

Het gedeelte van deze wandeling dat door de weilanden van de Mariahoeve voert is alleen toegankelijk onder leiding van een gids.

Molenkampioen
Door de gemeentelijke herindeling had de nieuwe Gemeente Kaag en Braassem aanvankelijk de meeste molens van Nederland: 20 stuks. Daarmee versloegen we zelfs Kinderdijk met zijn 19 molens. Maar inmiddels heeft ook daar de gemeentelijke herindeling toegeslagen. Sinds 1 januari 2013 valt Kinderdijk onder de nieuwe gemeente Molenwaard en zijn zij weer de molenkampioen van Nederland.

De kiem van onze democratie
Het woord 'landschap' is een puur Nederlands woord. Wij schiepen zelf ons land door het te ontworstelen aan de zee en daarna te verdedigen. Die eeuwigdurende strijd heeft in hoge mate de ziel, de identiteit van de Nederlander bepaald. En die gezamenlijke inspanning leidde ook tot collectieve afspraken over zaken als belastinginning, perceelindeling en rechtenverkaveling. Dat samen doen en organiseren en samen eigenaar zijn is ook de kiem van onze democratie (Trouw, 19 mei 2016)

Bomen als stille getuigen van het verleden

door Marcel Hoogendoorn

Woubruggenaar Marcel Hoogendoorn breekt een lans voor het behoud van beschermwaardige bomen en vertelt in onderstaand artikel over de meerwaarde ervan voor mens en dier.

Beschermwaardige bomen
De gemeente Kaag en Braassem heeft een lijst met beschermwaardige (waaronder veel monumentale) bomen vastgesteld. Het gaat om solitaire bomen, hoogstam-fruitbomen, bomen in groepen, rijen bomen, houtwallen en geriefhoutbosjes.
Voor Woubrugge en Hoogmade staan op deze lijst 230 van deze bomen.
Zo telt Woubrugge bijvoorbeeld een aantal monumentale platanen. Beeldbepalend zijn de plataan in de Kerkstraat en de twee platanen in de Schoolstraat. Maar ook de eeuwenoude linde langs de Oudelandsedijk en de rode beuken langs de Comriekade zijn net zo beeldbepalend. Helaas zijn er ook beschermwaardige bomen die moesten wijken voor nieuwbouw - denk aan de twee sierkersen bij de huidige Hussonshoek. Maar er zijn ook voorbeelden te noemen van bomen die behouden zijn gebleven en die ingepast zijn in nieuwbouwplannen, zoals de twee platanen waar de witte boerderij van Verboom aan het Weteringpad heeft gestaan (na afbraak vervangen door nieuwbouw).
Bij nieuwbouw zou er eigenlijk altijd serieus gekeken moeten worden hoe er zoveel mogelijk bestaand groen gespaard kan blijven; te vaak gaat er onnodig veel groen verloren, terwijl dat door een zorgvuldige inpassing voorkomen had kunnen worden. Bewezen is dat groen bijdraagt aan ons welbevinden en ook dat onroerend goed dat zich in een groene omgeving bevindt meer waard is.

Knotwilgen

Langs de slootkant zien we vaak rijen knotwilgen, waarvan de takken vroeger gebruikt werden voor allerlei praktische doeleinden.
De knotwilg is ongetwijfeld de ambassadeur van ons oer-Hollandse landschap en verdient daarmee

in feite dezelfde beschermde status als de vele molens die ons fraaie landschap sieren. Knotwilgen zijn onlosmakelijk met onze streek verbonden, ze vormen met andere beschermwaardige bomen een levende geschiedenis en zijn het behouden dan ook meer dan waard.

Op het erf

Bij een aantal boerderijen in Woubrugge en Hoogmade liggen fraaie erven met een gevarieerde bomenopstand. Leilinden sieren de voorgevels: de takken van de lindeboom worden horizontaal langs een frame geleid, waardoor hun dichte gebladerte in de zomer als zonnescherm verkoeling in huis brengt. Een naastgelegen boomgaard biedt appels, peren en noten van fruit- en vruchtbomen.

Biotoop voor fauna

Verder zien we in onze omgeving veel solitaire bomen als de beuk, met z'n gladde rechte stam, kastanje en eik, vol levende organismen. Een boomkruiper bijvoorbeeld, die fijnmazig de bast af speurt, en in de herfst de gaai die de nootjes in de grond verstopt als wintervoorraad.
Geriefbosjes voorzagen vroeger in het nodige stookhout en rond zogenaamde pestbosjes werd vroeger het vee begraven. Windsingels werden aangelegd om luwte te creëren, waarvan zwaluwen profiteren die op insecten jagen. Steenuilen zijn gek op oude boomgaarden, waarin ze kunnen broeden in de vele holtes die in de loop der tijd ontstaan zijn in bomen en knotwilgen op leeftijd. Naast kleine zoogdieren staan insecten op het menu, die vinden steenuilen hier in overvloed. Afgevallen rottend fruit biedt nectar voor onder andere vlinders en bijen. De groene specht haalt in een gazon mieren met z'n lange tong zorgvuldig uit het nest.
De boomvalk jaagt zeer behendig op zwaluwen, ze hebben al jaren een nest in een hoge boom verderop. Zo is er een waardevolle biotoop ontstaan voor insecten, allerlei vogelsoorten en zoogdieren die tegelijkertijd insecten- en muizenplagen helpen voorkomen. De lijst met diersoorten die profiteren van dit soort cultuurhistorisch gevarieerde landschappen met hoge natuurwaarden is groot.

Deze voorbeelden, die overigens geheel op waarheid berusten, laten het belang van biodiversiteit in onze leefomgeving zien. Dan hebben we het nog niet gehad over het produceren van zuurstof, het afvangen van fijnstof en het opnemen van water, want dat is wat bomen natuurlijk ook nog doen.
Het is mooi om te zien dat vele objecten op de Lijst met beschermwaardige bomen in Hoogmade en Woubrugge staan. Iets waar we zuinig mee om moeten gaan.

Let op: voor het kappen van beschermwaardige bomen is een vergunning vereist - de gemeente kan deze op grond van bovenstaande redenen weigeren.

Een monumentale boom is meestal van hoge leeftijd (80 jaar of ouder) en moet aan één van de volgende criteria voldoen:

- is beeldbepalend voor de omgeving,
- is cultuurhistorisch waardevol,
- is drendologisch waardevol (zeldzaam of variëteit)
- is natuurwetenschappelijk of ecologisch waardevol (herbergt bijzondere planten en/of dieren) of
- de boom heeft zeldzaamheidswaarde door bijvoorbeeld de omvang of hoogte.

Bron: Bomenstichting

Platanen bleven behouden op de plek waar de boerderij van Verboom stond, langs het Weteringpad

Rode beuken langs de Comriekade
Foto's Marcel Hoogendoorn

Deze prachtige sierkersen op de Bateweg moesten het veld ruimen. Foto Hugo Tander

De Vierambachtspolder

Van veenmoeras en veenontginning,van veenplas naar Vierambachtspolder

door Pim Laarmans

In de Jacobsladder 2015-4 en 2016-1 is door René van Tienhoven in het artikel "Een wandeling door de geschiedenis van de Vierambachtspolder" al uitgebreid aandacht aan deze polder geschonken. Aangezien het museum O.C. van Hemessen dit jaar een tentoonstelling aan de Vierambachtspolder zal wijden, geven we u in dit artikel nog wat historische informatie over het ontstaan van deze polder.

Ligging

De Vierambachtspolder is gelegen tussen Woubrugge, Rijnsaterwoude, Ter Aar en Alphen aan den Rijn. De polder heeft een oppervlakte van 1785 hectare en is ontstaan uit de Vroonlandse-, Zwet-, Heerenwegs-, Middel-, Uiteinder-, Heuvel-, Kalkovense-, Kleine-, en Outhoornse polder.

Ontstaan

De huidige polder is eeuwenlang een groot moerasgebied geweest. Heel Zuid-Holland werd geteisterd door overstromingen vanuit de zee en vanuit de rivier de Oude Rijn. Door deze overstromingen ontstonden langs de kust en langs de rivier klei- en zandafzettingen waardoor het water niet meer vrij in zee en rivier terug kon stromen en het achterland een groot moerasgebied werd. Het aangegroeide veenmos en de bossen hebben gedurende eeuwen het veen in ons gebied doen ontstaan. Een eerste ontginning van het gebied heeft rond het jaar 1000 na Christus vanuit de Oude Rijn in noordelijke richting plaatsgevonden. Door het door de Graven van Holland verstrekken van Copen (stroken grond met een ontginningsdiepte van 12 voorlingen, ongeveer 2.200 meter) en het stichten van nederzettingen ontstond een eerste infrastructuur. De huidige Herenweg is in deze tijd ontstaan als een vroege verbindingsweg tussen Alphen aan den Rijn (Oudshoorn) en Amsterdam.

Dit lijkt een afdruk van de etsplaat die in het museum aanwezig is. In blauw zijn de ambachtsgrenzen aangegeven. De 'slingerende lijn' is de Doyse, de oude grens tussen Esselijckerwoude en Langeraar. Deze grens is na het droogvallen van de polder 'recht' getrokken. Daarover is kennelijk onenigheid ontstaan - de (recht gegraven) sloot (= huidige grens) heeft immers de naam 'Krakeeltocht' gekregen…
Deze kaart zal bij de discussie een rol gespeeld hebben (de oppervlakken vallend onder de verschillende ambachten is nauwkeurig berekend).

Turfwinning

Omstreeks 1530 werd de baggerbeugel uitgevonden (een 5 meter lange stok met korf). Tot die tijd werd turf afgestoken tot aan het grondwater. De afgestoken akker bleef er daarna drassig bij liggen. Maar met de uitvinding van de baggerbeugel kon men het veen tot een diepte van wel 4 meter onder grondwaterpeil weggraven. Een mooi voorbeeld van het door veenwinning ontstane hoogteverschil kan men duidelijk in de Vierambachtspolder zien bij de Nederlandse Hervormde Kerk van Ter Aar en het raadhuis, die beide op een niet afgegraven veengedeelte van de polder staan.
Als gevolg van het afgraven en baggeren van veen (de turf werd als brandstof gebruikt) zijn destijds grote waterplassen (veenplassen) ontstaan, zoals de Westeinderplas en de Langeraarse plas. Ook in de Vierambachtspolder is tientallen jaren lang turf gewonnen. In 1639 kreeg de veenbaas Huyg Claes Willemz toestemming om te gaan slagturven onder Jacobswoude. Een eerste begin van vervening (slagturven) vond in de Vroonlandse polder in 1642 plaats.
Midden in de huidige Vierambachtspolder stond destijds het buitenhuis met kerkgebouw van de familie Van Woude. In het jaar 823 kreeg Jacob van den Woude het gebied van Lodewijk de Vrome te leen. Het buitenhuis is in 1425 verwoest en de kerk werd rond 1590 afgebroken. Wat resteerde was de toren van de kerk, die pas in 1740 werd afgebroken. In de nabijheid van het kerkgebouw op de kruising van Herenweg en Kruisweg ontstond het dorpje Jacobswoude. Rondom Jacobswoude werd in de 17e eeuw echter zo diep en zo veel veen afgegraven dat de aanwezige bebouwing als een eiland in de veenplas kwam te liggen. De inwoners vertrokken en stormen hebben Jacobswoude definitief laten verdwijnen. Op de gedenkzuil aan de Herenweg (1747-1936) staat "Her-innering aan het verdwenen dorp Jacobswoude" en de tekst "Geen muren verduren der uren geweld".
In 1746 zijn de laatste restanten van de kerktoren, enkele huizen en schuren aan weerszijden van het dorpje Jacobswoude door het bestuur van de polder Vierambacht tegen taxatie overgenomen en afgebroken.
De 31 (!) huizen en boerderijen die in de Middelpolder en de Uiteijnder polder stonden zijn tijdens de vervening verplaatst naar het huidige Langeraar (zie de kaart uit 1660 op het omslag). Ook het dorp Schoot in de Zevenambachtspolder bij Nieuwkoop is tegen het eind van de zeventiende eeuw als gevolg van vervening verdwenen.

Drooglegging

Door de turfwinning was, zoals eerder genoemd, over de gehele polder Vierambacht een grote waterplas ontstaan (vergelijk met de Westeinder en de Langeraarse plas). Voor veeteelt en landbouw was meer grond nodig en zo ontstond de wens deze waterplas droog te maken. Op 11 januari 1736 verleenden De Staten van Holland (Octrooi van Hare Groot Mogende Staten van Holland) de ambachtsheren van de vier ambachtsheerlijkheden (Esselijckerwoude, Ter Aar, Oudshoorn en Rijnsaterwoude) toestemming de negen kleine polders droog te maken. Dit waren met de oorspronkelijke namen de VroonLandse-, Swet-, Heeren Wegse-, Middel-, Uiteijnder-, Heuvel-,

Kalk Ovens-, Kleijne-, en De Groote Outshoorense polder van het waterschapsgebied Vierambacht. De naam van de negen droog te maken polders werd Vierambachtspolder.

De Vierambachtspolder is in 1744 drooggelegd; de polder is destijds met twaalf windwatermolens drooggemalen. Op 9 augustus 1737 werd de ringdijk en de eerste achtkante molen aanbesteed. In 1740 is gestart met het uitmalen van de polder. Molenaars van het eerste uur zijn Cornelis Kroon en Cornelis Molenaar.
De eerste verkaveling van de drooggemaakte polder betrof 30 kavels, ieder groot 60 morgen (een Rijnlandse morgen is 0,8516 ha). In 1744 werd het eerste graan uit de drooggemalen Vierambachtspolder op de markt gebracht. De uiteindelijke verkaveling vond in 1746 plaats. Gedurende meer dan 139 jaar is de polder met windwatermolens drooggehouden. In 1879 heeft

de oprichting van de 'Stichting van het eerste stoomgemaal' plaatsgevonden. Molenaar Gerrit Groen was de eerste molenaar/machinist van dit stoomgemaal op de grens van Woubrugge en Oudshoorn.

Dijkdoorbraak

Op 9 januari 1788 werden de bewoners van de Vierambachtspolder opgeschrikt door het breken van de Zwetpolderdijk aan het Braassemermeer. Over een lengte van 14 meter was deze dijk doorgebroken, en het water uit het Braassemermeer stroomde de polder binnen. De oorzaak van deze dijkdoorbraak was naar verluidt een groot aantal mollengangen in het dijklichaam in combinatie met een erg hoge waterstand in het Braassemermeer. Met spoed werd er een inlaagdijk aangelegd, en na herstel van de doorgebroken dijk kon men voor een tweede maal de Vierambachtspolder droogmalen.

Bewoning

Voor de landbouw en veeteelt zijn er verschillende bedrijven in de polder opgezet. De Provincie Zuid-Holland heeft in het verleden een studie uit laten voeren naar de mogelijkheid om 600 ha. glastuinbouw in de polder onder te brengen. Geconstateerd nadeel hiervan is de aantasting van het Groene Hart.
Voorlopig zal de Vierambachtspolder de mooie polder blijven die het al tientallen jaren is.

Bronnen

Historische Vereniging O.C. van Hemessen, Jacobsladder 1985-4, Jacobsladder-2015-4, Jacobsladder 2016-1
Boek 'Polder Vierambacht, de geschiedenis van een droogmakerij' van Hans van der Wereld
Publicatie O.C. van Hemessen d.d. 30 mei 1936 in de Rijnlandsche Courant
Het verdwenen dorp Schoot, presentatie Natuurbeheerder Ton van der Poel

Verklarende woordenlijst

Turfsteken: een techniek van wegsteken van de veenlaag na verwijderen van de zgn. bonkaarde.
Slagturven: een techniek met gebruik making van een zgn. baggerbeugel om veengrond tot een diepte van 4 meter van onder de waterspiegel te delven.
Jacobswoude: naam van buitenverblijf en kerkgebouw van de familie Van Woude met woonhuisjes dat midden in de huidige Vierambachtspolder lag.
Heerlijkheid Jacobswoude: de naam is afgeleid van Heer Jacob van Woude.

Woubruggenaren in 1936 verkleed bij de opening van het monument ter nagedachtenis aan het verdwenen dorp Jacobswoude

Zonder molenaarsfamilie Kroon geen Vierambachtspolder

door Pim Laarmans

De Vierambachtspolder staat dit jaar bij de Historische Vereniging en het museum in de belangstelling. Veel van de molenaars die destijds de Vierambachtspolder droogmaalden behoorden tot de familie Kroon. Een nazaat van een van de eerste molenaars, Arie Kroon (energie consulent), woont aan de Vierambachtsweg in Woubrugge. Arie en Wil Kroon wonen in het oudste energieneutrale huis van Europa, en kennen de geschiedenis van de Vierambachtspolder. Tijd voor een gesprek!

In het jaar 1740 is men gestart met het droogmalen van de Vierambachtspolder, met behulp van 12 windwatermolens. Men begon met de bouw van een bovenmolen; de bovenmolen is de molen die tegen de ringdijk aan werd gebouwd. Na het zakken van de water werd dan de tweede molen gebouwd tot er vier molens op rij (molenviergang) stonden.
Voordat men de polder kon droogmalen is in 1737 de ringdijk aangelegd.
Arie Kroon vertelt: "Mijn overgrootvader Mels Kroon kwam uit Werkendam, was dijkbouwer en heeft hieraan meegewerkt. De eerste (boven) molen van de molenviergang aan de Heuvelweg werd gebouwd en Mels Kroon werd molenaar op molen no. 1. Op deze molen zijn vervolgens Albert Kroon (1777-1781), Cornelis Kroon (1809-1810), Arie Kroon Martinuszoon (1837-1852), Barbara Kapitein, weduwe Arie Kroon (1852-1859) en Martinus Kroon (1859-1879) molenaar geweest. Op molen no. 2 aan de Heuvelweg waren Abraham Kroon (1756-1766), Jacob Abrahamsz Kroon (1767-1805) molenaar, en op molen no. 4 Jacob Cornelisz Kroon (1768-1777).
Ook op de molenviergang aan het Braassemermeer zijn Kroon-molenaars actief geweest. Molen no.5: Cornelis Kroon (1739-1754 en van 1761-1783), Arij Cornelisz Kroon (1783-1790) en Cornelis Kroon Jacobszoon weduwe (1810-1848). Op molen no. 6: Jacob Cornelisz Kroon (1764-1768), Cornelis Cornelisz Kroon (1768-1775), Abraham Cornelisz Kroon (1775-17..), Arij Cornelisz Kroon (17..-1783) en Jacob Kroon (1874-1875).

Arie en Wil Kroon

Van de familie Kroon is de genealogie in boekvorm uitgebracht. "Vier eeuwen familie Kroon", opgesteld door de heer D. van Wingerden.

Arie Kroon besluit met de opmerking: "Mooi te kunnen constateren dat mijn grootvaders bijgedragen hebben aan het ontstaan van deze polder." <<

Nieuws van de Stichting tot behoud van het Cultureel Erfgoed van Jacobswoude

Uit het hierboven staande artikel over de Vierambachtspolder hebt u kunnen lezen dat deze polder in vroeger tijden van groot belang is geweest voor Woubrugge. Voor de Stichting tot behoud van het Cultureel Erfgoed van Jacobswoude (C.E.J.) is dat aanleiding om er een aparte fototentoonstelling aan te wijden in het museum Van Hemessen. Er zijn veel foto's en ansichtkaarten die goed weergeven hoe het er hier vroeger uitzag, de oude boerderijen, de manier van land bewerken en uiteraard de voorouders van nu nog steeds in Woubrugge wonende nakomelingen.
In deze polder is in 1913 ter herinnering aan het 'Verdronken dorp Jacobswoude' een monument geplaatst op de kruising van de Kruisweg en de N207. Hoewel velen van ons er dagelijks langsrijden, zullen er ook velen zijn die dit monument nog nooit bewust gezien hebben. Het staat er echt al meer dan een eeuw en als u eens voor de stoplichten

moet wachten om richting Amsterdam te gaan, kijk dan even naar links. Of fiets er eens naar toe. In de Jacobsladders nr. 4 van 2006 en nr. 4 van 2013 zijn artikelen aan dit monument gewijd, terug te lezen op de website www.hemessen.nl.
In de tentoonstelling zal ook ruim aandacht zijn voor dit monument. Het is hard toe aan restauratie en om die reden is C.E.J. op dit moment samen met twee andere betrokken partijen, de provincie Zuid-Holland en de gemeente Kaag en Braassem, aan het onderzoeken op welke wijze de restauratie kan plaatsvinden en welke kosten daarmee gemoeid zijn en, niet onbelangrijk, wie wat gaat betalen. Dat heeft alles te maken met onduidelijkheid over wie de juridische eigenaar is van het monument en de erbij staande bank.
Voor wat betreft de restauratiekosten zal C.E.J., als steuntje in de rug, te zijner tijd met een verzoek komen om een duit in het zakje te doen. Ook kan er een beroep gedaan worden op mankracht bij de uitvoering van de werkzaamheden als voor een deel zelfwerkzaamheid gewenst is.
Het is de bedoeling dat de tentoonstelling in het museum start op vrijdag 17 december 2016 en te bezichtigen zal zijn tot eind januari 2017. Nadere informatie volgt nog in de dag- en weekbladen en uiteraard op de websites www.museumwoubrugge.nl en www.hemessen.nl.

De film 'Zo was Woubrugge in 1962' ging op 7 november officieel in première in Café Die Twee. Bijna tweehonderd enthousiaste kijkers (leden en niet-leden van onze vereniging) zaten er in de bomvolle zaal. De dvd werd door veel mensen aangeschaft.

Hebt u ter plekke een kaartje in de bus gedaan met uw e-mailadres in de hoop kans te maken op zo'n dvd? Uit de ingevulde kaartjes (en degenen die zich die avond als abonnee opgaven en daarbij hun e-mailadres vermeldden) hebben we een winnaar getrokken. De gelukkige winnaar is T. Van Rijn, uit Woubrugge.

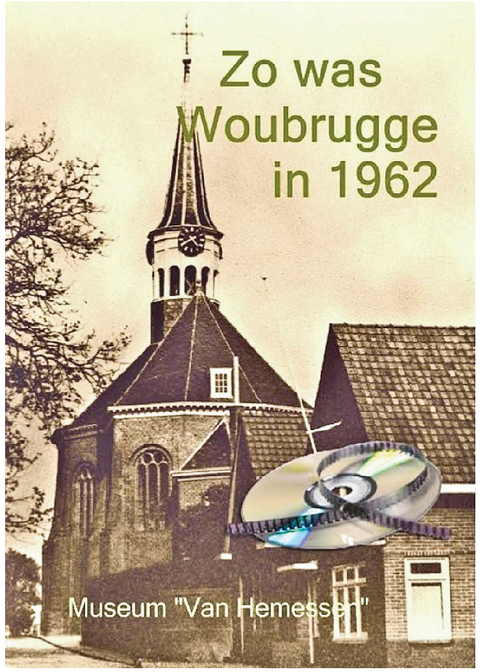

'Zo was Woubrugge in 1962' opnieuw uitgebracht

Herinnert u zich dat jaar nog? Zat u op de lagere school, of was u lid van een vereniging? Dan is de kans groot dat u zichzelf terugziet op de remake van de film 'Zo was Woubrugge in 1962'.
Jaren geleden is er een video van deze film gemaakt, die later is overgezet naar dvd, maar anno 2016 werd het tijd voor een hernieuwde uitgave op cd-rom, vonden Rinus Rodenburg en het bestuur van de Stichting tot Behoud van het Cultureel Erfgoed van Jacobswoude. Dankzij nieuwe technieken is die cd kwalitatief beter, bovendien met commentaar van Jan Stigter, Piet Groot en Wienus Grandia, en muziek uit die tijd. Echt meer dan de moeite waard!
De prijs bedraagt € 10,00.

Nieuwsgierig?
Neem contact op met de maker van deze remake, Rinus Rodenburg (tel. 0172-518354 of: museum.woubrugge@gmail.com) of kom de film op zaterdagmorgen tussen 10.00 en 12.00 uur kopen in het museum aan de dr. Lothlaan. <<

De (voorlopig) laatste Elfstedentocht werd verreden in 1997, daarvoor in '54, '56, '63, '85 en '86. Misschien herinnert u zich er nog een of meerdere. Uiteraard reden uit Hoogmade en Woubrugge (we hebben tenslotte uitstekende ijsverenigingen!) diverse schaatsrijders en -sters mee.
Frans Witteman uit Hoogmade heeft alles op een rijtje gezet, en het resultaat is een interessant boekje, met veel verhalen en herinneringen van deelnemers uit Hoogmade en Woubrugge aan de diverse Elfstedentochten. Uiteraard met foto's en krantenartikelen, en met een voorwoord van de laatste winnaar, Henk Angenent.
Het boekje (van circa 40 pagina's) komt vlak voor de feestmaand uit, en kan dus een leuk cadeautje zijn voor in de schoen of onder de boom. Het kost slechts € 6,00.

Wilt u een exemplaar bestellen? Dat kan vanaf 1 december: in Hoogmade bij Frans Witteman (071-5012382), en in Woubrugge bij Thea Kok (0172-518585). Ook is het op zaterdagmorgen tussen 10.00 en 12.00 uur te koop bij Museum O.C. van Hemessen, aan de Dr. Lothlaan te Woubrugge.

Nostalgische terugblik

Rietje Meijer dook weer in haar archief en vond onderstaande foto's met bijbehorende teksten

Kerstfeest 1982 Plattelandsvrouwen
Het traditionele kerstfeest voor de bejaarden van Woubrugge is mede door de 'Stroopwafelactie' een groot succes geworden.
Het feest heeft sinds de oprichting van de Plattelandsvrouwen altijd in het Oude Raedthuys plaatsgevonden en sinds kort in de Wijk.
De 3 dominees van Woubrugge leiden om beurt de dienst en de pater houdt een kerstpreek. Het King's Kombo luistert ook wel eens de dienst op, maar de laatste jaren wisselen de kinderen van de Openbare en Christelijke School elkaar af met zingen en toneelspelen.

De bejaarden worden ouderwets onthaald op koffie, gebak, borreltje, hapje en sigaartje.

Mejuffrouw Wittebol, Sonja Muller, Jo Verkade, Riet van der Lip, Ina Kellerman, Pia Rietveld, Wil Lamet, Jannie Hoogendoorn, Bep Plagmeijer, Rita Hoekstra, Rietje Meijer.

Het is ook de enige keer dat de heren meekomen naar de vrouwenvereniging.
Bij binnenkomst speelt mevr. Quint op het orgel de welbekende melodieën.
De presidente mevr. Lamet heet iedereen welkom en dominee Aalberts houdt een boeiende kerstmeditatie. Alle aanwezigen doen mee aan de samenzang en luisteren vertederd naar het schoolorkestje van de Openbare School onder leiding van mevr. Van Winden.
De pater vertelt een mooi kerstverhaal en jong en oud zingen een speciale versie van 'Stille Nacht, Heilige Nacht'.
De heer Rietdijk bedankt namens allen de Plattelandsvrouwen voor het goede onthaal.
Tot slot wordt massaal het 'Ere zij God' aangevangen: Vrede op aarde.

Muziekuitvoering 1984 DHH

Een uitvoering van Muziekvereniging De Heerlijkheid Hoogmade in de Schuur op letterlijk en figuurlijk hoog niveau:
Voor het eerst gaven de majorettes, drumband en harmonie acte de présence op een podium! DHH paste zich aan op het niveau waarop men speelde: hoog!

Het programma startte met de pittige mars Hannibal, waarna de jeugdige leerlingen onder leiding van Peter Wolvers volle aandacht kregen met 'Ons bootje', een juniorenmars en 'De Meidengroep' bekend van Kinderen voor kinderen. Daarna de ouverture 'In all simplicity' en als contrast een temperamentvolle cha cha cha van de drumband. Het publiek was ook zeer gecharmeerd van de musical-medley door de majorettes, die gekleed waren in felrood met hagelwitte accessoires. Tot slot voor de pauze de loopmars 'Death or Glory' die men nog veel zal horen tijdens de rondwandelingen van de harmonie door Hoogmade.

Vaandeldragers Jan en Wim Hoogenboom.

Na de pauze 'Bells of Brass' en de bekende 'kangaroo' variaties, gevolgd door een puur ritmisch werk van de tamboers van de drumband, 'Clapping Music'. Op naar zonniger oorden: een paso-doble, tarantella, tango en Spaanse mars. Tot slot: 'A Banda', aanstekelijke muziek door harmonie en drumband: applaus, dat beloond werd met een swingende toegift.
De harmonie- en fanfaremuziek blijkt in de praktijk bij uitstek geschikt voor geestdriftige amateurs. Veel mensen ontlenen er actief beoefenend of louter luisterend, groot genoegen aan. De Heerlijkheid is het visitekaartje van muziek makend Hoogmade: Veel mensen zullen de conclusie willen beamen van Pastoor Schoonebeek, de geestelijk adviseur van de vereniging: 'Waar het muziekleven zo bloeit, daar is het goed wonen!' <<

NIEUWS

Over het Streekarchief

De stand van zaken: het archief van Alphen aan den Rijn blijft in Alphen, en wel minimaal nog twee jaar in het Oude Raadhuis. Daarna verhuist het (samen met de bibliotheek) naar het nog nieuw te bouwen Aargebouw aan het Aarplein.

Kaag en Braassem

Het archief van Alkemade, Leimuiden en Jacobswoude verhuist naar Leiden, inclusief de fotocollecties uit het depot Gouda en het depot Moordrecht. Vanaf 2 januari 2017 is alles in/vanuit Leiden te raadplegen. Van 1 november t/m 31 december 2016 is het archief van Kaag en Braassem niet te raadplegen.

Nieuwkoop

Ook het archief van Nieuwkoop zal naar Leiden verhuizen. <<

Jeugdige slachtoffers van het water in Hoogmade (2)

door Frans Witteman

In deel 1 van dit artikel, gepubliceerd in de Jacobsladder 2016 nr. 2, zijn de aanleiding en de achtergronden van de totstandkoming van dit artikel toegelicht. Verder is daar het overzicht van jeugdige slachtoffers van het water in Hoogmade in de periode 1900 – 1940 opgenomen. In dit deel wordt eerst ingegaan op de relatie tussen de afname van het aantal jonge slachtoffers van water en de opkomst van het (verplichte) schoolzwemmen. Na het overzicht van jeugdige slachtoffers van het water in Hoogmade in de periode 1940 – 1980 wordt dit artikel afgesloten met enkele samenvattende slotopmerkingen.

Zwemmen en schoolzwemmen

In de loop der jaren is een afname van het aantal jeugdige slachtoffers van water te constateren. Dit zal zeker te maken hebben met het invoeren van schoolzwemmen op de lagere school / basisschool. Het schoolzwemmen werd in Nederland officieel ingevoerd tussen het einde van de jaren '60 en begin jaren '70 van de vorige eeuw. In grote steden werd het schoolzwemmen veelal eerder ingevoerd dan in landelijke gemeenten. In steden of stedelijke gebieden waren de (financiële) mogelijkheden om een bad- en/of zweminrichting te bouwen en te exploiteren groter dan op het platteland. Zo was er voor de inwoners van Leiden sinds 1937 in de Haarlemmerstraat de Bad- en zweminrichting 'De Overdekte'. Dit bad werd in 1977 gesloten. In die jaren werden de zwembaden 'De Zijl' en 'Het Vijfmeibad' in Leiden in gebruik genomen.
In die tijd werd ook het zwembad 'De Does' in Leiderdorp geopend. Veel kinderen uit Hoogmade hebben daar op zwemles gezeten, al dan niet via het verplichte schoolzwemmen.
In de jaren voorafgaande aan de invoering van het verplichte schoolzwemmen waren er ook in Hoogmade wel ouders die hun kinderen op zwemles deden. Bijvoorbeeld ouders met kinderen die aan de waterkant woonden. En er waren ook gezinnen die niet wilden wachten op het verplichte schoolzwemmen op de basisschool en hun kinderen alvast eerder zwemles lieten geven, bijvoorbeeld in 'De Does' te Leiderdorp.

Geen zwemles en zelf leren

In mijn lagere schooltijd in de jaren vijftig was er geen zwemles via de school of anderszins geregeld. Zelf leerde ik zwemmen in De Does. Bij mooi weer mochten wij via het woonerf van de familie Koos Jansen en via de naastgelegen woonerven van de families Lieverse en Van Goozen het water van De Does in.
Er waren daar dan veel jongelui aan het zwemmen. Er was aan de waterkant op de bodem van De Does zand gestort, zodat wij onze voeten niet konden bezeren. Wij leerden elkaar en onszelf zwemmen, eerst in het ondiepe deel langs de waterkant en vervolgens verder De Does in. Niemand gaf instructie bij mijn weten. Waarschijnlijk werd er vanaf de walkant wel op ons gelet. Mijn ouders gingen niet mee, die waren aan het werk in hun kruidenierswinkel, maar wel ging er een oudere broer of zus mee. We keken de benodigde zwembewegingen van elkaar af. Na veel oefenen ging je op een gegeven moment wel vooruit en zwom je steeds verder de rivier in. Je was 'geslaagd' als je al zwemmend ongeschonden de overkant van De Does, de walkant van de Voorofsche polder kon bereiken. Als beloning mocht je dan met de grote jongens mee de polder in. Met alleen een zwembroek aan trokken we al 'slootje springend' de Voorofsche polder, de Grospolder, de Doespolder en de Vlietpolder door. Zwart van de modder wasten we ons op de terugtocht zwemmend in De Does. In de zomermaanden worden dit soort 'moddertochten' in enkele omliggende gemeenten georganiseerd.

Een overzicht van jeugdige slachtoffers van het water in Hoogmade: 1940 - 1980

1940
HOOGMADE
MEISJE VERDRONKEN. Op de fiets in een sloot gereden.
Gisteravond omstreeks half zeven is het ongeveer 15-jarig meisje[19] A.G. v.d. V., wonende alhier, op een naar haar ouderlijke woning voerende kade, waarschijnlijk door een oneffenheid hierop, de macht over haar stuur kwijtgeraakt en met fiets en al nabij de brug alhier te water geraakt. Door een zich met een roeiboot in de buurt bevindend persoon werd haar hulpgeroep gehoord en ijlings gewaarschuwde burgers en politie begonnen met een dreg en bootshaken het water af te zoeken. Eerst na ongeveer een kwartier zoeken werd het meisje opgehaald en direct werd door den inmiddels aangekomen dr. L.E. Loth met behulp van enkele personen begonnen met toepassing van kunstmatige ademhaling. Het mocht echter niet meer gelukken de levensgeesten weer op te wekken.

Bron: Leidsche Courant, 7 juni 1940

1940
Jongetje verdronken
Gistermiddag omstreeks half zes is het 10-jarige zoontje[20] van den heer C.H. van der Meer in de Does te Hoogmade verdronken. De jongen was met zijn zusje een boodschap gaan doen; op de terugweg naar huis is hij bij het oversteken van de Does overboord geslagen. Op het hulpgeroep kwamen omwonenden en tuinarbeiders toesnellen, doch ofschoon het ventje vrij spoedig gevonden werd, mocht de toegepaste kunstmatige ademhaling niet meer baten. Gerrit was het oudste zoontje van het echtpaar Van der Meer.
Bron: Leidsche Courant, 7 september 1940

Donkere wolken pakken samen boven De Does en de Bruine Wetering Foto Frans Witteman

1942
Tragisch verdrinkingsgeval te Hoogmade
Het 2½-jarig zoontje[21] van den veehouder Van der Geest te Hoogmade is Zaterdagmiddag in een

sloot geraakt en verdronken. Pogingen om de levensgeesten op te wekken, mochten helaas niet baten.
Bron: Leidsch Dagblad, 1 juni 1942

1943
Overlijdensadvertentie
Heden heeft God, door een ongeval, tot zich genomen onze oudste Lieveling en Zoontje[22] PIET in de leeftijd van ruim 8 jaar. Zijn diepbedroefde Ouders, Broertje en Zusjes.
J. van der Pouw Kraan, M. van der Pouw Kraan – v.d. Klauw. Hoogmade, 16 mei 1943. De begrafenis zal plaatshebben Woensdag 19 mei 's morgens te 8 u.
Bron: Leidsche Courant, 18 mei 1943

1957
Hoogmade
Jongen Verdronken
Door nog niet opgehelderde oorzaak is gistermiddag omstreeks drie uur de dertienjarige jongen Robert Slager uit Den Haag, ter hoogte van de r.k. school te Hoogmade, in het water van De Does geraakt en verdronken. De jongen was met zijn vader in Hoogmade gaan vissen. In de onmiddellijke nabijheid van zijn vader de heer Slager, raakte de jongen vanaf een schuit te water en verdween ogenblikkelijk in de diepte. Volgens verklaringen van de vader was de jongen de zwemkunst niet machtig. Vijf jongens uit de buurt doken, zo gauw ze van het ongeluk hoorden, in het water, dat door baggerwerkzaamheden ten behoeve van de aanleg van rijksweg 4a vrij diep is, om te trachten de jongen aan de oppervlakte te brengen. Hun pogingen bleven echter zonder resultaat. Eerst na anderhalf uur slaagde men erin, het stoffelijk overschot te bergen. Het werd overgebracht naar de aula van de gemeentelijke begraafplaats te Woubrugge. Bij de reddingswerkzaamheden assisteerde de Leidse politie met een dreghaak.
Bron: Leidse Courant, 11 juni 1957

1957
Op 1 augustus 1957 verdronk Gerardje van Leeuwen in de Does, 2 jaar.23

Dankbericht
Langs deze weg zeggen wij hartelijk dank aan Pastoor Olsthoorn, Dr. Loth, buren, vrienden en allen, die belangstelling getoond hebben in de droevige dagen na het dodelijk ongeval, onze onvergetelijke lieve GERARD overkomen.
Tevens danken wij de schoolkinderen voor de Engelenmis, die ze gezongen hebben en de misdienaars, die onze lieveling ten grave hebben gedragen.
G.J. van Leeuwen,
C.P. van Leeuwen – Klijn, Cleta en Gijsbert
Hoogmade, 10 augustus 1957, Doeskade 1.
Bron: Leidse Courant, 10 augustus 1957

1959
Hoogmade
Zevenjarige jongetje in de Does verdronken
De 7-jarige Robertus Kraan uit de Kerkstraat, jongste zoon uit een gezin van 15 kinderen, werd in de loop van zaterdagmiddag vermist. Toen men in de avonduren in de Does ging dreggen, vond men tegen half negen de drenkeling onder een baggermolen, van waaraf hij waarschijnlijk spelenderwijs te water is geraakt.
Bron: Leidse Courant, 11 mei 1959.

Dankbericht
Getroffen door de vele blijken van deelneming bij het verlies van onze lieve BOBBY door een noodlottig ongeval, betuigen wij aan allen onze hartelijk dank. In het bijzonder aan de zeereerw. Heer Pastoor, de hoofonderwijzer, de heer Poncin, juffrouw Meijer en buren.
W.TH. KRAAN
M.P. KRAAN – SCHOUTEN
Hoogmade
Kerkstraat 48.
Bron: Leidse Courant, 4 juni 1959.

1962
Jongetje Verdronken in Hoogmade
In de Kromme Does, een watertje in Hoogmade (gemeente Woubrugge), is gistermiddag het driejarige jongetje Ronald Victor de Wilde verdronken. Het jachtje van het gezin De Wilde lag in de Kromme Does gemeerd. Om ongeveer half een misten de ouders het kind. Zij waarschuwden de politie, die onmiddellijk begon te dreggen. Tegen zes uur werd het stoffelijk overschot van het kind op een tien meter afstand van het jachtje in het water gevonden. Het gezin De Wilde woont in Den Haag.
Bron: Leidsch Dagblad, 12 juli 1962

1966
Jongentje in Jachthaven geraakt en verdronken
Gistermiddag omstreeks kwart over vier raakte de 7-jarige Johnny de Groot wonende aan de Van Poelgeestlaan met zijn fietsje in de Jachthaven aan het Noordeinde te water en verdronk. Het knaapje is waarschijnlijk te dicht langs de waterkant gereden waarbij hij zijn evenwicht verloren moet hebben. Hoewel zijn vriendje vlug alarm sloeg waardoor omwonenden spoedig ter plaatse waren om hulp te bieden, duurde het nog geruime tijd voor de kleine drenkeling gevonden was. Ondanks de door de aanwezige E.H.B.O.'ers en de inmiddels gewaarschuwde artsen V.d. Werf en Nooter toegepaste kunstmatige ademhaling gelukte het niet de levensgeesten weer op te wekken.
Bron: Leidse Courant, 21 april 1966

1976
Peuter (2) verdronken in sloot
De bijna twee jaar oude Sjaakje Rooiakker uit Leiden is gisteravond om ongeveer half zeven dood aangetroffen in een sloot nabij de Blauwpolderkade in Hoogmade. Het peutertje was met zijn ouders op vakantie op een camping in de directe omgeving. Hij is vermoedelijk tijdens het spelen in het water geraakt.
Bron: Leidsch Dagblad, 28 juli 1976

Slot
In het voorgaande zijn in dit artikel in twee delen de krantenberichten van jeugdige slachtoffers van water in Hoogmade opgenomen. Droevig stemmende berichten over de verdrinking van peuters, kleine kinderen, een enkele keer een puber.
In de periode 1906 t/m 1976 verdronken in Hoogmade in totaal 22 kinderen: 18 jongens en 4 meisjes. In leeftijd varieerden deze jeugdige slachtoffers van bijna 2 jaar tot 15 jaar. Van de jeugdige slachtoffers kwamen er 19 uit Hoogmade en 3 uit een andere woonplaats. Zij waren in Hoogmade op vakantie of om een dagje te vissen.

In de periode 1906 – 1943 verdronken er in totaal 16 kinderen. Dit is gemiddeld om de ruim 2 jaar een jeugdig slachtoffer van het water. Vanaf 1943 volgt een periode van 14 jaar, waarin geen enkele verdrinking van een jeugdige persoon in Hoogmade plaats vond. In de jaren 1957 – 1976 verdronken er in totaal 6 kinderen.

Gelukkig leren de meeste kinderen nu al op jeugdige kinderen zwemmen.[24] Meestal is het zwemdiploma het eerste diploma dat een kind behaalt. Een diploma om trots op te zijn en daarmee met plezier vaardig op, in en rond het water te kunnen vertoeven.

Voetnoten deel 2
19 Register van begraven 1900 – 1963: Adriana Gerda
20 Register van begraven 1900 – 1963: Gerardus Petrus Josephus
21 Register van begraven 1900 – 1963: Damianus Petrus
22 Register van begraven 1900 – 1963: Petrus. Overleden door verdrinking.
23 Register van begraven 1900 – 1963: Gerardus Cornelis
24 Peuters zijn veelal nog te klein en te jong voor zwemles, om zwemvaardigheid op te doen. Als peuters in het water geraken dan is hulp van een derde noodzakelijk.
<<

Woubrugge toen en nu

Gezigt in de Dageraad/Vierambachtsweg *Rinus Rodenburg herinnert zich: Hier stond vroeger de woning van mijn oma, dáárvoor woonde Boot hier en was er een scheepswerf voor houten schepen (zoals de tjalk, turfeiker et cetera). Toen men overging op de bouw van stalen schepen kregen ze geen vergunning in verband met geluidsoverlast van het klinken. Het bedrijf is toen gesplitst in houten- en stalenscheepsbouw. De Dageraad kwam toen aan de Woubrugse weg, nét op de grens met Alphen. De herrie bleef maar de gemeentelijke belastingen en dergelijke gingen nu naar de buren. Het enige originele dat er nog staat is de voormalige werkplaats van Van der Laan.*